

NOVICAM

k novimu letu iz Celovca!

Ko bi ptičica bil, pa perutice imel, bi k novimu letu Slovence povsod obiskal; bi vse kraje obletel, kjerkoli živé; bodi na Zili ali Dravi, na Savini ali Savi, na Muri ali Béli, na Pivki ali Ljubljanci, pri Koritnici ali Nadiži ali pa blizo morja silniga — povsod bi jim srečo vošil, veselo sprepéval — trikrat bi „Slavo“ glasno zagнал, de bi po vsi Slavenii razlegalo se. Pervo: Slava Bogu, de smo dočakali srečno noviga leta! Drugo: Slava nadvojvodu Janezu prejasnimu, ki je „Novice“ nam priskerbel! Tretjo: Slava slavni družbi kmetijski na Krajskim, ki nam „Novice“ izdaja! Vsim dobrim dušam, dragim domorodcam in zlatim prijatelam bi vošil po staro-slovenski navadi, de bi bili zdravi, ko ribice v vodi, veseli, ko ptičice v gojzdu, močni, ko medved v gori — in de kratko povem, — sprepeval bi sladko slovensko, de bi njim vsim, ki bi zaslišali, od ljubezni do slovensine serce se vnémalo. — Pa joj, jez ptičica nisim, perutic tudi nemam; leteti ne morem, še peti neznam; samo želje preserčne, samo ta listič béli Vam pošljem! —

Ravno ko sim to dopisal, poterka nekdo pri meni na duri. Pri nas človek ne veš, kakó bi se oglasil, ali po némško, ali po slovensko, ker ne veš, ali je pred durmi Némec ali Slovenec. Vsecko jedno (vse jedno)! pravijo Čeho-Slaveni; vsecko jedno! sim mislil tudi jez sam pri sebi; kdo je pred durmi ne vém, de sim pa jez v jispi Slovence, to vender gotovo vém, in zato zavpijem na mesto: Herein! po slovensko: Zdravo! In glej, pogodil sim! Naš prijazni sosed Radislav, ki tudi rad bere naše Novice, stopi v jispo rekoč: Dobro jutro, gospod!

Jez. Bog daj, ljubi moj Radislav! ravno sedaj pišem našim Novicam.

Rad. Dobro! Dobro! Pa povejte mi enkrat prav po potu, zakaj so se naše „Novice“ noviga pravopisa prijele?

Jez. Ali se ti pretežek zdi? ali ti morebiti ni prav po volji?

Rad. Težek ni; komur bi se pretežek zdel, takim bi ne bilo pomagati, tudi nisim še nikogar slišal, de bi se bil nad tem pritožil. Meni se prav dobro prileže; še stara bohoričica mi je dopadla, pisali smo *fh*, *zh* z dvema pismenkama, kar se mora po némško pisati *fch*, *tsch* z tremi ali četvermi. Po novim je pa kakor ima biti: jeden glas in jedna pismenka. Zakaj se je pa ravno ta pravopis izbral, tega ne vém.

Jez. Zato kér je lahek in dosleden (folgerecht), posebno pa zato, ker je naj bolj razprostranjen med Slavjani, ki z latinskimi pismenkami pišemo. Sedaj bodemo lahko brali, mi bukve njihove, oni pa naše.

Rad. To je pa že prav lépo!

Jez. Ni samo lépo, je tudi koristno. De ti po domače povem: Meni se zdi pravopis in naše slovstvo (literatura) kakor velik voz, natovaren naj zlahtnejšiga blaga, kteriga moramo pa še le vsi vkupej domu pripeljati. Jeden sam ga ne zgane, voz sam pa tudi ne gre — to se vé. Če naš blago mika, moramo pametno vpreči in varno peljati. Ako bi bilo, postavim, nekaj voznikov, in bi imeli nekoliko parov konj in bi jih vpregli dva pred voz, dva ritnisko za voz, pri strani pa k vsakimu kolesu par, ter bi jeden vlekel naprej, drugi nazaj, pri

strani pa vsaki na svojo stran — kaj misliš, dragi moj Radislav! kako bi to šlo?

Rad. De bi te muri popil! Takó vpregovati še nisim vidil, kar sim živ.

Jez. No — kakó bi to šlo?

Rad. To bi ne šlo nikakor — na mestu bi ostalo vse, voz, blago, konji in vozniki; in ako bi hijkali in konje naganjali, de bi se štrange tergale, vse zastonj.

Jez. Prav imaš, taka je. Ako bi pa leti vozniki prijateljsko pripravili konje poredama pred voz, pa vsi zložno pognali, bi pa šlo gladko po cesti, kakor bi igral. Taka je pri pravopisu, pri slovstvu in pri vsaki stvari.

Rad. Ljub mi je bil ta pravopis že poprej, pa še ljubši mi je sedaj, kar to vém.

Jez. Slovenci pišejo tudi veči dél že z tem pravopisam. Čudno naglo se je med nami razprostranil. Vidiš, kako lépo gre naprej, kader se ne prepriamo, kadar bratovsko med seboj ravnamo. Kjer je ljubezen bratovska, tam je obilno blagoslova božjiga!

Rad. Nekaj bi pa vender še želim.

Jez. Kaj pa bi to bilo?

Rad. Ko ravno novicam pišete, pišite jim še to, de bi bilo dobro, de bi se v prvem listu vsakiga pol leta na prvi strani spodej kratko opomnilo, kakó se po starim in kakó se po novim bere. Novice se bodo zmirej še dalej razširale, vsakiga pol leta bode jih še nekoliko vnovič pristopilo, kteri še niso tega pravopisa navajeni, za nje je potreba, de se to zaznamnja.

Slavno vredništvo! Jez sim popolnamà Radislavove misli. *) Tudi se to lahko zgodi; dovolj je, ako se samo te le besédice pristavijo:

„*c, s, z*, fe izgovarjejo kakor stari *z, f, s*,
č, š, ž, „ „ „ „ „ *zh, fh, sh*, —“
 in to naj bi se tiskalo v vsake bukve, ki se pri nas v tem pravopisu izdajajo, v novicah pa na prvi list vsakiga pol leta, in to dotlej — dokler se ta pravopis pri nas v šole ne vpelje, de ga bode vsaki znal, kteri se brati učí. Matija Majer.

Ptizhi fo veliki dobrotniki kmetijstva.

Nobena rezh gofenz bolj ne smanjsha in ne pokonzhá, kakor nektere ptize, ktére fo she od Bogá v to namenjene. S temi besedami fkufhen „Krajnfki vertnar“ kmetifhke gospodarje fvari, de ni prav take ptizhike, ki fo nafhi veliki dobrotniki, loviti in jih moriti — ter jih nagovarja, de bi si fhe le prisadevali, te pridne shivalize v verte privabiti, de bi nam drevje gofenz ozhifile. Vunder je pa pri vřim tem fhe prav veliko ljudi na fvetu, ki od velike dobrote ptiz zlo nizm ne vedó, in le miflijo, de nifo sa nizm drusiga vřvarjene, kakor sa peti, jefti in pomnoshiti fe. Špet drugi fo pa, ktéri menijo, de je Bog ptize le sa pojedino zhlovekov vřvaril, in jih sato tudi prav jaderno lovijo in morijo. Prav slo naf ferze bolí viditi v jefeni in posimi zele fhope umorjenih ptiz v meřta nofiti in jih ondi sa majhne krajzerje prodajati. Koliko fhkode bi bilo po polju in po vertih obvarvane, zhe bi fe bile te shivalize pri shivljenju puřtile!

Tega pa ne terdimó, de bi bile sploh vse ptize

*) Ravno to so tudi naše misli bile.

Vredništvo.

koristne, ampak nektere so tudi drevju bolj ali manj fhkodljive; tazih fhkodljivzov ni treba po vertih terpeti, ampak loviti jih in streljati, njih gnjesda poiskati in pokonzhati.

De bodo tedaj nafhi kmetovavzi vedili, ktére ptize so koristne, ktére pa fhkodljive, jim hozhemo tukaj pregled pofamesnih domazhjih ptiz v roke podati, de bodo vedili, ktére so polju, vertam ali gojsdam koristne ali fhkodljive; od vfake bomo posebej povedali, kje de shiví in od koga se redí; pri tem popifu se bomo spiska dershali, ki ga je z. k. Dunajfka kmetijfka drushba v svoji némfhki pratiki kmetovavzam rasglafilá.

1. *Prebrazh* (*krivokljunz, blasfk, grinz, Kreuzschnabel, loxia curvirostris*), shiví v smrezhju in v jelovih borfhtih (hójovju), in se redí od femena teh dreves, ktérim je savoljo tega fhkodljiv.

2. *Seleni dlesk* (*selenz, konopka, Grünfink, loxia chloris*), shiví v germovji in plotih, in se redí od konopnjeniga, lanjeniga, repniga in salatniga femena i. t. d.; zhe dalje je ta ptiza od vertov, bolji je.

3. *Berfnik* (*popkar, lepár, rudezhiza, Gimpel, loxia pyrrhula*), shiví v germovji, na hribih, se redí od jagod, lanjeniga femena in drusih femena in drevesnih berftov (popkov). Ni slo fhkodljiv.

4. *Navadni fhinkovez* (*zhúcka, seba, Buchfink, fringilla coelebs*), prebiva v germéh in verteh, shiví od lesnih, in tudi repnih, kapusovih, shenofovih (gorzhizhnih), salatnih femena, od profá, ovfá, konoplje in drevesnih berftov. Vzhafi slo fhkodo dela, posebno v verteh.

5. *Pinosh*, (*ikavz, vikeza, zhek, Bergfink, Fr. montifringilla*), shiví v fevernih jelovih gojsdih, od koder se jefeni in spomladi v daljne deshele podá in se redí posebno od oljnatih poljfkkih femena, in od bukvinga shira, po leti tudi mergolinze obira. Kamor pogosto prihaja, ne stori majhne fhkode.

6. *Vrabez* (*vrabel, Spatz, fringilla domestica*), se dershi mest, vafi, vertov in pólja; shiví od mergolinzov, posebno od gofenz, kebrov, shita, vertnih femena, fadja i. t. d. Zhe ravno bres fhtevila merzhefa preshene, vunder na verteh in na poljih veliko fhkodo dela.

7. *Konoplifhiza* (*konoplenka, repnik, Hänfling, fringilla cannabina*), shiví na hribih in na ravnim, se redí od oljnatih femena, od terpotiza, regrata i. t. d. V krajih, kjer se oljate femena perdelujejo, je ta ptiza prav nevarna.

8. *Lifsz* (*ofatiza, firizhoka, ofatni lifsz, Distelfink, gem. Stieglitz, fringilla carduelis*.) Shiví sdáj v logih, sdáj na njivah. Preshiví se od ofatov, shilnika ali terpotiza, torize, konoplje, lanjeniga femena in od drusih plevelov, tudi od smrezhjih kershev. Te forte ptizhi se ne saredé prevezh in so manj fhkodljivi kakor poprejfhni.

9. *Morfka konoplifhiza* (*morfki zisek, zvezhek, Leinfink, fringilla linaria*), kterih velika derhal v posni jefeni pride in v Šufhzu spet nafhe kraje sapuſti. Redí se od konoplje, lanjeniga femena, od ofatov in dreves. Šhkodije posebno kader se jih velik trop v kak kraj saleti.

10. *Zisek konoplifhiza* (*navadni zisek, zajselsz, fhterlinz, ofiza, ovshiza, ternjovka, penkiza, Zeisig, fringilla spinus*.) Shiví poleti v jelovju in od ondod se jefeni v druge kraje podá. Redí se od smrekoviga, boroviga, jelfheviga, bresoviga, makoviga in salatniga femena; spomladi tudi od mergolinzhnih mefhizhkov in drevnih berftov. Šhkodje veliko vezh, kakor korifti, posebno, kader jih je velika derhal.

(Dalje sledí.)

Od pratik *)

Pratika (po latinsko *calendarium*) ima per Francozih in Nemcih kakor tudi per drugih ime *Almanach*, zlasti če so kake kratkočasne povesti v nji. Pratique so stariga in stariga začetka. Že nekeri egiptovski spomeniki so bili z njimi olupšani. Najti jih je tudi na nekterih vratih po gotiski zidanih stolnih cerkvá.

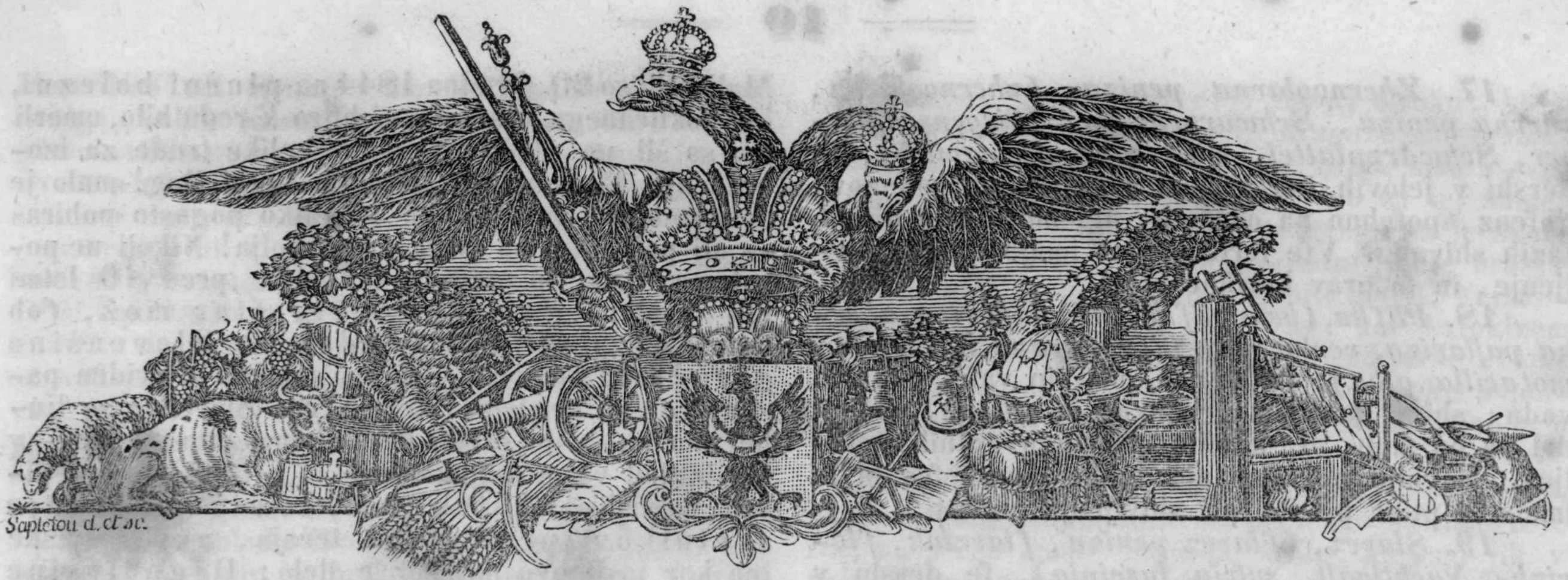
Pratique imajo, kakor se kaže, začetnika nekiga bretanjskiga meniha z imenom Guinklan. Ta je živel v 13. veku, in je zložil vsako leto bukvice od lunjih spremen. Naslov teh bukvic, ki so jih pogosto prepisvali, je bil: *Diagon almanah Guinklan*, — po celtisko, — *Prerokvanja meniha Guinklana*. Skrajšano so te zaklinjevavske bukve imenovali: *almanah, menih. Guinklan* je prvi almanahe skladal. Za njim so vsi zvezdoslovci, vedeži in sanjavci sreče in nesreče prerokovali, almanahe pisali polne laži in vraž, kterih je bilo tačas posebno dosti na svetu.

Okrog leta 1500 je bil barbarsko pratiko imenovano *Cesio-Janus*, ki je bila tudi za šolski poduk, popravil *Melanchton*, Lutrov prijatelj. Kmalo potlej je bil neki Nmec na svitlobo dal veliko matico pratik, in v ti je bilo veliko zasramvanje vedežvanja. Tudi na Francozkim so bili začeli ob tem času vraže opuſtati, in kar je bilo nespametniga, iz pratik trebiti. Namest tega so v nje stavili natorne in druge resnice, ki jih je najbolj vediti treba. Od leta do leta so bile pratique koristniſi, vedežvanje bolj opuſeno, in resnica je namest laži dobivala mirno posest. Več zmed tacih pratih jih je, ki dan danaſnji perve ali početne nauke obsegujejo.

Med nekdejnjimi pratikarji ali načinjevavci almanahov zaslužiſjo še posebno imenovani biti: *Matevž Laensberg, Mihael Nostradamus* in *Peter Larrivey*, ki je bil iz Provanse na Francozkim doma. Lete tri so potlej tudi vsako leto na pratique malali. In ti trije možje so tudi, ktere naša kranjska pratika včasí v tri kralje, včasí v tri kmetijske delavce spreminja. **)

*) Ta spiszek je iz *Alliance litteraire première année. Vienne, Mardi le 13 Août 1839. Nr. 65. pag. 513. Des Almanachs (Par. M. G.)*

**) V naši letaſni pratiki pod naslovom „zgodovina pratik“ beremo, de je bila pratika v kranjskim jeziku pisana v prvič v letu 1726 v Augsburgu na Nemškim natisnjena. Dobro bi bilo, ko bi si hotli naši braveci prizadevati, prav prav stare kranjske pratique iskati, de bi jih od vsih let poredama skupej spraviti zamogli. Vredniſtvo.

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 15. Prosenca 1845.

List 3.

Ob fhešt in dvajseti obletnizi smerti gospoda
Valentina Vodnika. *)

V Arabje puhávi
Še tizhik rodi;
V nesnáni gošhávi
Šam sa se shiví. **)

Šo svésde festríze,
Mu méfiz je brát;
Ne smé si on tize
Sa ljúbizo sbrát'.

Sanj drushba ne mara,
In on ne sa njó;
V samóti se stara,
Mu léta tekó.

Nar flajshí dísháve,
Ki sa nje sam vé,
Nar shláhtníshí tráve,
Kadila dragé,

In miro nabéra
Netrúden vse dní;
Še vbada, se vpéra,
Sa smert le fkerbí.

Germádo 's njih déla
Perleten samzhè;
Ko pride smert béla,
Na nji se foshgè.

Vun plane 's plaména
Ozhíshen, oprán,
Šlovezh'ga iména
Tizh Fenis ***) na dan.

Tak péviz se trúdi,
Šamóten shiví,
Še v flávi, ki sgrúdi
Ga smert, prerodí.

Dr. Prešhérn.

Ptízhi so veliki dobrotniki kmetijstva.

(Na dalje.)

11. Šternad, (*rumeni šternad, Goldammer, emberiza citrinella*), shiví v malih boršhtih, germovju in po verteh, in se redí od shitnih semen, od lanjeniga, makoviga, konopljeviga in od semen drusih seljish, kakor tudi od mnogih merzhefov in zherovov. On nam fhkodo poverne, ki jo na semenih napravi, de prav veliko fhkodljivih merzhefov potrebi.

12. Vertni šternat, (*vertnik, Gartenammer, Ortolan, emberiza hortulana*), shiví v malih lesih, boršhtih in po verteh; letí tudi prav rad na polje. Še redí vezhidel od profá, ajde in ovsá, tudi prav rad merzhefe pobira, in nam veliko vezh korifita kakor fhkode pernese.

13. Velki droseg, (*zarar, drosgazh, drefkazh, derfkazh, Misteldrossel, turdus viscivorus*), se dersí raji v gorah, kakor na ravninah, in se redí od kobiliz, gofenz, kebrov, zherovov, od ohmetja, besgovih in vezh drusih jagod. Ta ptiza je prav korifitna, torej je ne gré loviti in pokonzhati.

14. Drosgela, (*rudezhkasta drosgela, roshasti droseg, Rosendrossel, turdus roseus*), shiví raji v ravnini, kakor v gori in se redí od kobiliz, zherovov in drusih merzhefov in je savoljo tega prav korifitna ptiza; le fhkoda, de nafhe kraje le po redkama obifkuje.

15. Brinovi droseg, (*velka brinovka, smolniza, smovniza, Wachholderdrossel, Kronewetter, turdus pilaris*), prileti posno jèfeni v nafhe kraje, in zhes simo pri naf ostane, se redí od kebrov, gofenz, zherovov, ohmetja, besgovih in brinovih jagod in je zlo nizh fhkode ne naredí.

16. Škorsz, (*pifani fhkorsz, storlin, Staar, Starl, sturnus vulgaris*), shiví po planjavah in niskih grizhkih velikokrat tudi pafhnike obifkuje, se redí od bramorjev, kobiliz, gofenz in drusih mergolinzov, in le malokrat se kakiga semena pertakne. To ptizo moramo med nar vezhi dobrotnike kmetijstva fhteti, sató, ker bres fhtevila veliko merzhefov in zherovov pokonzhá.

*) Umerl je 8. Prosenca 1819.

**) Prizhujozha péfmi méra se je svolila, sató, ki je bila rajnikimu gosp. Vodniku nar bolj vshez.

***) Štare balni pripovdujejo, de tizh Fenis (Phoenix) 500 lét shiví, de, ki se mu smert perblishuje, si mire, kadil, nar shlahtníshih sélish in drugih dísháv nabére, is njih germádo naprávi, se na nji foshgè in prerójen is ognja sleti.

17. *Zhernoglavna peniza*, (*zhernoglavka*, *zherna peniza*, *Schwarzrückiger Fliegenschneider*, *Schwarzplattel*, *muscicapa atricapilla*), se dershi v jelovih boršhtih in shivi od mergolinzov, gofenz, posebno pa od muh, of, muhiz in drusih tazih shivaliz. Vse forte penize imajo enako shivljenje, in so prav korifne ptize.

18. *Plifka*, (*bela plifka*, *bela pastariza*, *zherna pastariza*, *vertorepka*, *stifka*, *graue Bachstelze*, *motacilla alba*), se dershi mest in vafi, polja in voda; shivi pa od mergolinzov in gofenz, vezhidel pa od muh, of, kobiliz in mnogoverfnihih metuljev. Savoljo pokonzhanja toliko merzhfov bi se imela ta ptiza povsod pri shivljenju puhati.

19. *Šlavez*, (*šlavez peniza*, *flavzhik*, *flavizh*, *Nachtigall*, *sylvia luscinia*), se dershi v gojsdih, germovju in na verteh, redi se pa vezhidel od mergolinzov, lafhkiga grosdjizha, besgovih in vezh drusih jagod. Ta ptiza — slavna savoljo prijetniga petja — nam ni k nobeni fhkodi, torej puftimo jo shiveti.

20. *Vertna peniza*, *graue Grasmücke*, *Spottvogel*, *sylvia hortensis*), se tudi v gojsdu, germovju in na verteh dershi, shivi od mergolinzov in mnogoverfnihih jagod. Je korifna ptiza.

21. *Tafhiza*, (*rumena tafhiza*, *Rothkehlchen*, *saxicola rubetra*), se dershi vertov in fenoshet, in se redi od kebrov, zhebel in drusih mergolinzov. Tudi ta ptiza je sizer korifna, famo zhbelaarji je pri svojih zhbelnakih radi ne vidijo.

22. *Šhkerjanz*, (*poljski fhkerjanz*, *Feldlerche*, *alauda arvensis*), shivi vezhidel po njivah in se redi od mergolinzov in gofenz, od mnogoverfnihih femen, selene fetve in od ftrokov divjiga zhefna. Ta prijetna pevka je tudi korifna ptizhek, naj tedaj shivi in zhloveka s svojim petjem rasveseljuje.

23. *Zhopasti fhkerjanz*, (*blatni fhkerjanz*, *Haubenlerche*, *Kothlerche*, *Schopflerche*, *alauda cristata*), se dershi bliso vafi in se redi od mergolinzov in rasnih femen; vezh nam je h korifnu, kakor h fhkodi.

24. *Šeniza*, (*velka šeniza*, *jeseniza*, *sniza*, *boršhtna šeniza*, *Kohlmeise*, *parus major*), se dershi na hribih in na polju; po simi pa bliso hifh, se redi od kebrov, muh in drusih merzhfov in gofenz, kakor tudi od rasnih femen in orehov; korifna ptiza je, torej puftimo jo shiveti.

26. *Plava šeniza*, (*plavmandelz*, *minifhzhhek*, *gorfhnek*, *Blaumeise*, *parus coeruleus*), shivi v gojsdih in se redi od merlinzov in gofenz, mravljinzhih jajiz, od mnogoverfnihih jagod in shiru; pokonzha zhes zelo leto neisrezheno veliko fhkodljivih merzhfov.

(Dalje sledi.)

Pozdravec vsem Slovencom.

Iz Štajerja.

Oj, nesrečna slovenska zemlja! še si nesi svojega objokanega lica obrisala, ker si svoje velike može, ko ti jih je grenka smert vzela: Kopitarja, Jarnika, Hladnika oplakovala, in uže ti novo žalovanje napovemo — naš slavni slovenski pisavec na Štajerskem Anton Krempel, *) fajmošter pri

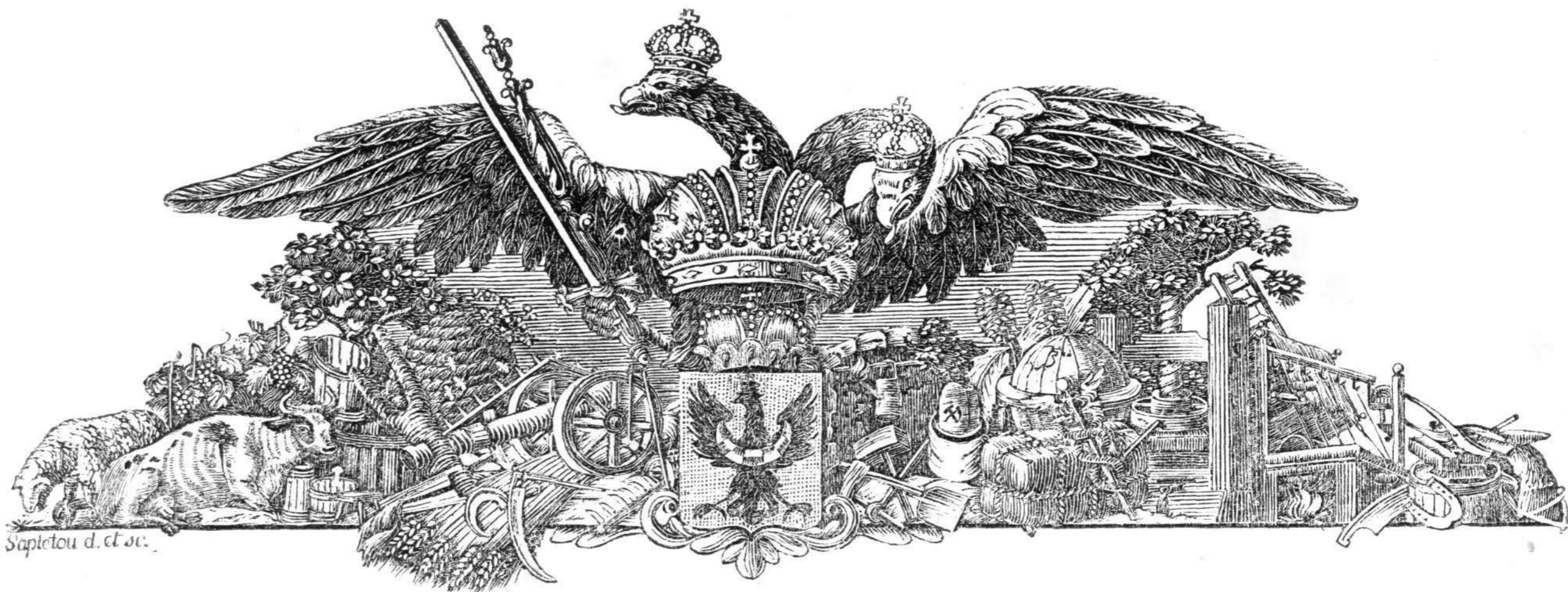
Malinédli so 20. Grudna 1844 na plučni bolezni, ker poklicanega vračnika ni hitro k redu bilo, umerli ino so šli po plačo za svoje velike trude za izobraženje Slovenskega naroda. Ljubi Bog! malo je domorodcov, ino pak še té veliko pogosto pobiraš — ali pak izidi se tvoja sveta volja! Nikoli ne pozabimo, kar so nam v Gradec pred 10 letmi bili pisali: „Sem uže sicer star mož, (ob smerti blizo 60 let) véndar za Slovenšino goréč mladenič.“ — Bili so rajni ne le priden pastir svojega kerdéca, temoč vse Slovence so ljubili ino za svojo čredo deržali ino zato so jim — v lép izgled vsem duhovnikom — pridne bukvice pisali, na priliko: katekizem, evangelj, branje svetnikov, predge dva tečaja, menjši spiske ino kar je jihovo naj boljše delo: Dogodivšine Štajerske zemlje, ktére so še k velki sréči dogotovili; (drugi zvézek jih se ravno zdaj tiska). 1 mesec popred pred svojo smertjo na Tuju (Pettau) so obljubili, še veliko za svoje ljubljenciče Slovence pisati — Bog jim povérni jihovo dobro voljo: daj jim véčni mir! — Slovenci pak jih ne bodo pozabili, vsej so se jim z svojimi knjigami v spomin zadosta zapisali. Vredno je povédati, da so rajni prvi med Štajerci novi pravopis sprejeli ino v njem spisali evangelj, dogodivšine ino še nekaj v Novicah.

Čujemo, da se naših Štajerskih spisavcov pisanje Vam Krajncem nič prav ne ljubi, ker ni tako, kakor vi govoríte, ino to rad dodám, vsej tude Vaši Krajnski spisovi nam Štajercom neso célo po volji, otdodaj tude naš Krempel med Vami malo sluje *) ino taka bo ostala, dokler bo vsako podnaréčje svojo posebno gramatiko imélo: Dajnko je ves Štajerec spodnjega kraja, Murko ves pokrajnčeni Štajerec,

*) Z veseljem zamoremo častitiga gosp. pisatelja zagotoviti, de Krajnci dobre bukve in spiske vsakiga slovenskiga narečja prav radi berejo, de jim je rajni Krempel dragi pisavec bil, in de se ne spotikvajo nad tem, ali je kaka dobra reč v enim ali drugim jeziku pisana. Porok tega so nam „Novice“ ki spiske v raznih narečjih dajajo in zoper ktére se še nikoli nobeden bravec pritožil ni. Bolj pa, ko se bomo z pisanjem med seboj znanili, bolj se bomo različnih narečij navadali. Le peró v roke dragi prijatli! in pisajte v maternim jeziku prav veliko koristnih reči za svoje rojake in hvaležni vam bodo oni in njih vnuki. Dokler bomo pa premišljevali, kakó de bi mogli pisati, bomo zmiraj zadaj ostajali. Ta je ravno žalostna na Slovenskim, de imamo tolikanj pismoukov, pa le malo pisavcov, ki bi pisali korifne reči razniga zapopadka, kterih nam takó zlo pomanjkuje. Kaj ima domovina od tega, če si se v šoli slovenskiga pismenstva naučil, če je pa tvoja pismenost le jalova vednost? le prazen meh brez moke? Taki prazni pismouki so — kakor smo se že pripričali — še le domovini v veliko škodo zató, ker drugim, ki niso tako, kakor oni, pismenstva izučeni, veselje pisanja kalijo, ker vse spiske očitajo, ki po njih glavi niso. De bi jih muri popil, take zovražnike lastne domačije! Še dan današnji velja, kar je slavni Vodnik v letu 1799 govoril, rekoč: „Kadarkoli kake krajnske bukve na dan pridejo, ima sledni kaj čez jezik godernati, enimu je preveč po hrovaško, drugimu preveč po nemško in tako naprej; jez pravim: mi moramo krajnske slovenske besede poiskati sém ter tje po deželi raztresene in na to vižo skup nabrati čisto slovensino.“ — Dobrih slovenskih gramatik nam ne manjka, ki nas učijo, kakó imamo pisati. Dokler pa ne bomo od raznih reči pisali in veliko veliko pisali, nam bo zmiraj slovenskih besed manjkalo in to pomanjkanje je nar večji zadržek slovenskiga slovstva. Upamo pa, de se bodo verli domorodci zmiraj bolj pisanja poprijeli v prid in čast svoje domovine! V „Novicah“ jim je pot odperta, od raznih reči pisati: kdor nam kaj koristniga v natis pošlje, naj bo prosti kmet in rokodelc ali pa zlahten gospod, z veseljem bomo vse sprijeli, ne gledavši na pisavca, ampak na to, kar je pisal.

Vredništvo.

*) Ginjeniga serca smo za nas in za vse Slavjane prežalosten glas sprijeli, de nam je neusmiljena smert zopet visokoučeni in rodoljubniga Slovenca vzela. Gosp. Anton Krempel so bili tudi našim Novicam serčni prijatelj in milo bomo pogrešovali v njih njegove lepe spiske. Kdo bi bil mislil, de bo drugi del „dogodivšine štajerske zemlje“ njegova posmertnica! — — — Vredništvo.

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 29. Prosenca 1845.

List 5.

Blagorodnemu gospodu

L. MARTINAKU,

učniku pesništva in govorništva na c. k. ljubljanskim učelišču

po srečno prestani bolezni hvaležni učenci. *)

Solzé so nam po licah lile,
Sercé vsim trepetalo je,
Ko so bolezni hude sile
Naš mili oča! Te obšle,
Ki ljubiš nas, ko lastne sine
Iz serea svojga globočine.

V nesreči napojèn' oblaki,
Ki seer ne nosi jih nebó,
Perplavali so v černim mraki,
Z tamó pokrili Ti okó,
Zaparna njih je teža céla
Nad Tvojo posteljo viséla.

Je hotla jenjat' presti Tvoje
Dni Parka neusmiljena,
Pred ko končal si delo svoje;
V krivici svoji mislila
V let Tvojih Te nar lepši moči
Zročiti groba tamni noči.

Previdnost, ki v nebés višavi
Z noči sovražne dan budí,
Se Tebe spomni: Naj ozdravi,
Na zemlji — réce — naj živí
V prid svoje ljube rodovine,
V mladosti prid in domovine!

In gléj! bežé prikazni černe,
Teló spét zapustí slabóš,

*) Prav radi smo ta lepi spominik v »Novice« vzeli; prvič zato, ker je lepo slišati, kakó učenci svojiga učenika ljubijo in častijo; drugič pa tudi zato, ker nas prav zelo veseli, da so se tudi učenci pete in šeste šole slovenskiga pismenstva poprijemati začeli in da jim, razun ptujih jezikov, tudi nar lepši materni jezik kaj velja. Ravno v teh dveh šolah, kjer se učenci pesništva (poezije) in govorništva (retorike) učijo, imajo učenci priložnosti dovelj, svojim učencam ljubezin do materniga jezika in domovine globoko v serce vtisniti in jih, razun nemškiga in latinskiga jezika, tudi slovenskiga vaditi. Vredništvo.

Nazaj se prénja móč spét verne
In da Ti zdravja spét sladkóš.
Té sreče je z Tebój deléžna
Učencov množica hvaležna.

Za Têbe slédno serce bije,
Naš učenik prepoštovan!
Okó solzé veséle lije,
Ker oča! si nam zopet dan;
Naj krajnska — mnoge, mnoge leta —
Mladóš poštuje Te očéta.

Ptizhi so veliki dobrotniki kmetijstva.

(Konez.)

26. *Zherna sholna*, (krekort, krekra, kljukovez, klokar, maverza, *Schwarzspecht*, *Hohlkran*, *picus martius*.) se dersí v velikih, posebno jelovih gojsdeh, in shiví vezhidel od mergolinzov in zherovov, kakor tudi od femen, orehov in jerebikovja. Ta ptizh bi bil prav koristen, zhe bi le takó rad sa zibelami ne ferzhal.

27. *Selena sholna*, (*selenják*, *vuga*, *Grünspecht*, *picus viridis*.) shiví v gostih gojsdeh, in se redí nar raji od mergolinzov. Ta ptiza je prav koristna in pokonzhá veliko mnoshizo drevesnih kebrov, kakor tudi drusih škodljivih zhervov; torej je tudi ne gré loviti in moriti.

28. *Pifana sholna*, (*velki detal*, *Bunt- oder Rothspecht*, *grosser Baumhackel*, *picus major*), se dersí majhnih gojsdov in vertov, in shiví od mnogoveršnih kebrov, drekoberbzov, drusih mergolinzov, zhervov, sheloda, lefhnikov i. t. d. Tudi ta ptizh je koristen, sató bi se imel krog in krog pri shivljenju pušiti. — Ravno to velja tudi od:

29. *Bresaste sholne* (*frédniga detala*, *Weisspecht*, *picus medius*), in od

30. *Male sholne*, (*maliga detala*, *Grauspecht*, *picus minor*).

31. *Plesovz*, (*pifani plesovz*, *plesort*, *Baumklette*, *Grauspecht*, *Baumläuferl*, *certhia familiaris*), shiví v gojsdeh in verteh od drevesnih mergolinzov in njenih mefhizhkov. Prav slo koristna ptiza je.

32. *Vifhnjevi udomz*, (*vifhnjevi kof*, *ribizh*, *Eisvogel*, *alcedo ispida*), povfod prebiva in se redi vezhidel od rib. Kjer se ta sali ptizhik pogoftama dershi, ne napravi ribam majhne fhkode.

33. *Zhudesh*, (*vijoglav* *zhudesh*, *vijoglavka*, *pastojniza*, *Wende-* oder *Drehhals*, *Natterandel*, *yunx torquilla*), se dershi v majhnih gojsdeh in verteh, ter shivi od mergolinzov, posebno pa od mravlá. Ta ptiza je kar nizh fhkode ne napravi, torej puftimo jo pri shivljenju.

34. *Legat*, (*detelj*, *fnasheni legat*, *Immenwolf*, *Meerschwalbe*, *merops apiaster*), od jushnih krajev k nam prileti, in se le poredkama nafhkih gojsdov in vertov dershi in se redi od mnogoverstnih mergolinzov in zebel. Je fizer koriftna ptiza, tode bliso voljnakov ni varna.

35. *Zherna lastovza*, (*Rauch-* oder *Stadt-schwalbe*, *hirundo domestica*), shivi bliso zhloveshkih ftanifh, in se redi le od mergolinzov. Je tedaj prav koriftna ptiza, famo zbelarji je pri zbelnakih radi ne vidijo.

36. *Lastovza*, (*mala lastovza*, *mali hudournik*, *glastovza*, *Fenster-* oder *Hausschwalbe*, *hirundo urbica*), se dershi v vaseh in shivi od mnogoverstnih mergolinzov in drusih merzhefov; je tedaj prav koriftna ptiza.

37. *Bregja lastovza*, (*bregulja*, *potoha*, *porodna lastovza*, *Uferschwalbe*, *hirundo riparia*), shivi bliso jeser, vodá in ribnikov od vodnih mergolinzov. Ta ptiza je ravno takó koriftna, kakor poprefhna, puftimo jo tedaj shiveti.

38. *Mravljinzhar*, (*pikasti mravljinzhar*, *podhujka*, *kosomolsez*, *Ziegenmelker*, *Tagschláfer*, *Mückenstecher*, *Nachtrabe*, *caprimulgus europaeus*), se dershi gojsdov, fenoshet in ribnikov, kjer prav pridno v vezhernim mraku in ponozhi rasne kebre, mergolinze in fhe vezh drusih fhkodljivih merzhefov polovi in potrebi, satorej je tudi prav koriften ptizh. Prav fhkoda bi ga bilo loviti in moriti.

Premifhljevanje fhtajerfkiego kmetovavza, kaj de ima fhtajerfka deshela od shelesne zefte prizhakovati?

Pod tem nadpifam fmo ni davnej v Grafhkim zhafopifu foflavek brali, ki se prisadeva, ozhitno pokasati, de bo shelesna zefsta kmetovavzam na fhtajerfkim veliko vezh dobizhov, ko fhkode prinesla.

Vezhi ko je kupzhifka svesa s drugimi deshelami, bolji je sa deshelo. Ta svesa s drugimi kraji se bo pa gotovo po shelesni zefsti nar bolj in nar hitreji ofnovala. Kaj fmo pa mi kmetovavzi drusiga, kakor kupzi? Drashji in hitrejshi ko fvoje pridelke prodamo, vezh nam bodo semljifha ali grunti vergli, naj bo pri shivini, vini, shiti, lefu ali pa zlo per — tolstih kopunih! Ref je, de mi fhtajerzi nimamo veliko prodati, tode tó, kar imamo, je dobra roba! Pred vfm flovi nafha molsna govedina she davnej po zeli Evropi in gotovo bi jo bili she veliko vezh v ptuje kraje poprodali, ko bi kupzam loshej bilo, jo v fvoje kraje pripelovati. To bo shelesna zefsta polahkala. — Vina imamo dovelj in dobriga sa prodajo; ko bi ga pa po podúkih vinoreje fhe boliga delati jeli, fhe vezh bi kupzov privabili in po vifhji zeni bi ga prodajali. — Tudi nekaj fadjá imamo, ki bi ga lahko v denar spravili in poglavar med kuretino je fhtajerfki kopun! Glejte vse to blago bo kupzhijo s domazhimi pridelki oshivilo!

S shitam nifmo mi fhtajerzi nikoli v ptuje

kraje kupzhevali in tudi nikoli ne bomo; kar ga na spodnjim fhtajerju od vezh pridelajo, ga v sgor-njim potrebujejo. Zhe ga bodo pa po shelesni zefsti sazveli is ptujih krajev k nam pripeljavati, bo fizer zena domazhiga nishji postati mogla, tode to bo sa nafhe gorne kraje velik dobizhek! — Derv bi lahko dovelj imeli, ko bi bili nafhi fpredniki bolj rasumno s njimi v zaker hodili in ko bi tudi mi bolji gospodarji bili! Sadnji zhaf je, de sazhnemo s lesam in s borfhtmi bolj gospodariti, fizer ne bodo nafhi mlajfhi imeli s zhim kuriti.

Do sdaj je nafha deshela le eno velko zefsto imela, po shelesni zefsti jih bomo pa vezh dobili, ktere se bodo s njo fklenile in takó kupzhijo nafhe domovine na drobno in na debelo pomnoshile.

Sadnjizh vaf pa fhe vprafham, vi nejevérni Tomashi! Kakfhina bi se pa nam kmetovavzam pela, ko bi bili shelesno zefsto ne fkos nafho deshelo, ampak po Korofhkim ali Ogerfkim napravili? Trava bi rafila in ofat po nafhkih velkih zefstah, in sapufhena bi leshala nafha lepa deshela, ktera bo prihodnjizh fhe vezh ptujzov s polnimi mofhnami k febi vabila, kakor do sdaj.

Ref je, de bo shelesna zefsta kozzhik kruha temu ali unimu vsela, tode semljifha ali grunti bodo v zeni pokozhili in zela deshela bo imela od nje gotovo vezh dobizhkov, kot sgube. Hvala tedej vifokimu Gospodu, kteriga vsak fhtajerz kakor dobriga ozheta ljubi in zhafí, de nam je shelesno zefsto v nafho lepo domovino naklonil!

Obljuba dolg dela.

(Dopis iz fhtajerfkiego.)

V 13. listu pretečeniga tečaja sim pisal, de smo tudi tú začéli, na českim kolovratu présti. Prehitro nam je pa prediva zmanjkalo; tudi vertno in poljsko délo nas sili, kolovrat odstaviti.

Do sedajne zime več českih kolovratov pripravim; drugač jih deklice verté, in serce mi v veselju igra, ker mi že prvi teden po dvé, eno deklice clo tri lépe motavilke (štrene) pokažejo.

V imenovanimu listu sim obljubil, predici, ktera se bo nar hitréjši in nar lépsi na českim kolovratu présti naučila, kolovrat vdarovati, druge pa očitno pohvaliti; z velikim veseljem obljubo dopolnim.

Kolovrat je prijela Mica Korošec; prav spešno in lepo pa tudi prédejo: Lenčika Trobež, Mica Wožnak, Lenčika Zapušek, Neža Švarc in Zefa Mihalec, deklice dvanajst do pétnajst lét stare. *) Zopet se pregovor potedi: kjer starost svetuje, mladost pa spe-ljuje, gre dobro naprej. Pri prvi skušnji, na českim kolovratu présti, so dostokrat novi, slabo izdelani kolovrati poglavitni zaderžek. Stari obtečeni kolovrati so pripravniši za uk. Imamo tréh mojstrov izdelke, pa nobeniga izdelek ni posebne hvale vreden. Preobavtni in okorni so, in peretnice premalo oglajene; zató hitro nit prerézejo.

Dobre kolovrate si pripraviti, sim dal na Česko pisati po šest kolovratov. Gotov sim si, de dobim boljši, pa tudi cenejši robo, kakor tú, in takó bomo zanaprej tudi v šoštanjí česke kolovrate vertili, de bo veter strope odzdigoval!

P. Musy.

*) Naj častiti gospod Musy! imenovanim šesterim deklicam tudi pohvaljenje e. k. Ljubljanske kmetijske družbe oznanijo! Vredništvo.